

VIRTUȚILE ȘI VALORILE COPILĂRIEI ÎN CREAȚIA LUI SPIRIDON VANGHELI

*Dr. Nadejda IVANOV
cercetătoare, critic literar*

Spiridon Vangheli este scriitorul ce a bucurat copiii Basarabiei și ai întregii lumi cu personaje memorabile, caracterizate prin istețime, ingeniozitate, bun simț, candoare, ce-și construiesc lumea după principiul binelui și a propriei voințe.

Spiridon Vangheli se naște în satul Grinăuți, județul Bălți, fiind al șaselea copil din cei nouă frați. Tatăl său, Ștefan Vangheli, rămâne în memoria scriitorului drept un gospodar de frunte al satului, motiv pentru care era mereu hărțuit și amenințat de NKVD și agenții de partid. Este un moment-cheie din copilăria scriitorului, ce-i determină, mai târziu, viziunea față de puterea sovietică și metodele ei de re-educare a „omului nou”. Astfel, adult fiind nu acceptă să devină membru al partidului, are propria viziune asupra omului și a modului său de a se manifesta în lume, pe care o va reda ludic în lucrările artistice pentru copii.

Devenind student la Institutul Pedagogic, în 1952, alături de colegii de breaslă (Grigore Vieru, Victor Teleucă, Gheorghe Vodă, Pavel Boțu, Mihail Ion Ciubotaru, Andrei Strâmbeanu, Valentin Mândăcanu), înființează *Foaia Literară* și un cenaclu literar, la care sunt invitați scriitori consacrați. Deși este recomandat să-și continue aspirantura la Moscova, planul este spulberat de anunțul că este luat la armată, în 1955. Ajuns până în străfundurile Siberiei, a urmat o perioadă lungă de irosire de timp și energie fizică, creaștere, mărturisește scriitorul.

Începând cu anul 1960, este angajat în calitate de redactor la Editura „Cartea Moldovenească”, apoi redactor superior la Editura „Lumina”, unde Spiridon Vangheli se dedică literaturii. Astfel, în următorii ani, îi apare placheta de versuri *În țara fluturilor* (1962), *Cele mai frumoase flori* (1963) și *Cine-a spus că eu sunt mic?* (1963). Volumul pentru copii, care-l consacră este *Băiețelul*

din *Coliba Albastră*, ilustrat de Igor Vieru. În 1967, la Editura „Lumina”, apare cartea *Isprăvile lui Guguță*, un personaj ce va cuceri, peste ani, inimile copiilor, promovând, prin acțiunile și atitudinea sa, valori general-umane, fundamentale în devenirea și renașterea unei conștiințe naționale, cultivate metodic și subversiv mai multor generații din Basarabia, pe atunci, comunistă. În acest sens, ideea zămislirii unui *Abecedar* împreună cu Grigore Vieru, în 1966, iscă, de asemenea, din dorința „ca să aprindă câteva luminițe în subterana în care se aflau copiii” [2, p. 8]. În cartea de interviu îngrijită de Constantin Bostan – *Spiridon Vangheli: destăinuiri din țara lui Guguță, copilul care a cucerit lumea*, Spiridon Vangheli prezintă panoramic calitatea educației din regimul totalitar comunist:

„Acea spălare de creier, pe care și dumneavoastră ați apucat-o în copilărie. Era acea prostire, acea tâmpire dirijată a copilului prin dogme și lozinci, spre a-i fura copilăria... Și-apoi, de fapt, prin propaganda ceea diabolică de ceas cu ceas, chiar și părinților li se luau copiii și li se dădea câte un Lenin, câte un Stalin mititei. Iaca, mângâiați-l pe Ilici, mângâiați-l pe Soso, creșteți copii devotați partidului, steluței roșii! Și, tot așa se mulțumeau Ilicii, Stalinii, Malenkovii, Brejnevii și alții câțiva... (...) Dacă erai atent la ce li se întâmplă pe atunci și copiilor, zilnic prelucrați de propaganda ceea, adânc pătrunsă nu doar în școli, cărți, colhozuri, ci și în familii, observai că erau prefăcuți în niște ieniceri sovietici – *ieniceri*, acesta e cuvântul. Și-atunci, fără să-mi dau seama, iată, și *din motivul acesta* a apărut Guguță, care a spus: «Stați, măi, că am și eu copilărie!...» [1, p. 70].

La întâlnirea cu Ministrul Învățământului, în 1967, Spiridon Vangheli, a avut curajul să afirme: „De îndată ce la noi s-a scris totuși asemenea literatură și considerați că ea trebuie cunoscută, hai să o studieze elevii din clasele a IX-a și a X-a, la *Istoria literaturii*, dar nu o băgați în clasa I și în celelalte clase primare, unde trebuie să-i trezim copilului interesul de a citi, să-i formăm gustul pentru lectură... Nu se poate să stâlcim și chiar să ucidem această dorință în copiii de clasele mici... (...) Trebuie, numaidecât, să schimbăm manualele!...” [1, p. 104].

Astfel, după 4 ani de muncă împreună cu Grigore Vieru (cu o contribuție semnificativă a pictorului Igor Vieru¹), aprobat prin 33

¹ Despre contribuția lui Igor Vieru la *Abecedarul* din 1970 vorbește Spiridon Vangheli: „Și ce bucurie aveam că desenele erau făcute chiar de Igor Vieru, cel atât de apreciat pentru talentul și originalitatea lui de poet plastic al plaiului natal. (...) Într-o ședință, la minister, tocmai ea [Elena Damina, directoarea editurii] s-a apucat să spună că «pictorul a românizat abecedarul». (...) A luat legătura, pe ascuns, cu

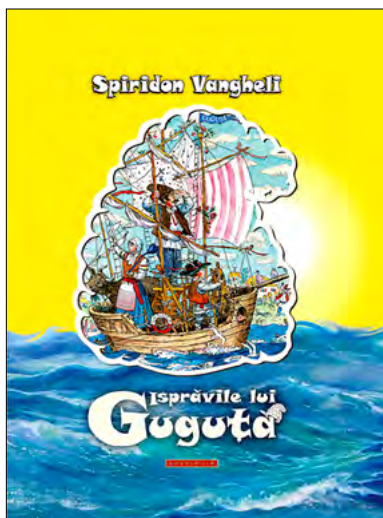
de recenzii, apare *Abecedarul* din 1970, la Editura „Lumina”. Devine manualul îndrăgit al copiilor, întrucât cuprinde poezioare și texte scurte, ludice, moralizatoare la fiecare literă, care apropie intelectual și afectiv copilul de carte, de literatură, de cuvânt și sensurile lui artistice. În 1990, va apărea deja *ABECEDARUL*, refăcut în grafie latină. „*Abecedarul*, mărturisește scriitorul pentru copii, a deschis noi orizonturi, a făcut parte între manuale și, desigur, în școli... A înfruntat mentalități bolșevice, tipare ruginite, l-au îmbrățișat și l-au sorbit de îndată copiii, învățători și învățătoare, chiar și părinții celor mici...” [1, p. 119].

Un alt curaj deosebit l-a avut Spiridon Vagheli pregătind cartea *La noi la grădiniță* (poezii, versuri, scenete, jocuri), în care-i introduce pe George Coșbuc, Barbu Delavrancea, I. Al. Brătescu-Voinești, Emil Gârleanu, Otilia Cazimir și alți clasici români, pentru care va avea mari neplăceri. Din același an, „se angajează consultant literar la Uniunea Scriitorilor din Moldova. Timp de 25 de ani a condus Secția „Literatura pentru copii”, împărțându-le tinerilor din experiența sa și ajutându-i să-și editeze cărțile” [2, p. 9].

Din același principiu al „luptei” împotriva inoculării paradigmei ideologice în gândirea și formarea copilului, copilăria lui

graficianul rus V. Vaghin, să facă alte desene! (...) El a făcut alte desene, iar editura le-a aprobat și le-a folosit în alte ediții, fără aprobarea noastră. Firește, am suferit și eu, și Grigore, dar și mai afectat a fost Igor, care și-a văzut tot sufletul și munca date pe gârlă, de dragul «stelulelor roșii» (...) El a folosit desenele lui Igor Vieru, având grijă să le desfigureze în esență și mesajul lor românesc. Peste tot a apărut cravate roșii...” (Constantin Bostan. *Spiridon Vagheli: destănuiri din țara lui Guguță, copilul care a cucerit lumea*. Chișinău: Guguță, 2019, pp. 114-115).

Guguță se deosebea fundamental de copilăria prezentată în textele propagandistice, unde copilul era reprezentat ca o marionetă a regimului ce purta „onorat” cravata roșie și docil îndeplinea „faptele bune” indicate de cei sus-puși. În lumea lui Guguță, el este cel care își guvernează sentimentele, emoțiile, faptele și acțiunile, pentru că sunt porniri interioare, „plămădite” din credințe și valori strămoșești ce au rânduit mii de ani buna funcționare a satului.

De exemplu, răspunsul negativ la rugămintea de a fi primit la școală nu-l bulversează pe Guguță, nu-l înfrânge, ci va recompune universul său imaginar, organizând o școală acasă, prin confecționarea unei bănci. În curtea casei părintești – Centrul lumii, în cheie simbolică – viața se reorganizează după bunul său plac. Banca lui Guguță li se pare un miracol pentru vecini și pentru director, pentru că, până la el, nimeni n-a îndrăznit să iasă din limitele realului și să i se opună. Cu toții au fost impresionați și străpunși de miticul revendicat, de acest puști devenit școlar prin auto-aprobare, încât cereau să se așeze și ei, pe rând, în banca lui Guguță, inclusiv directorul școlii.

Atitudinea lui Guguță ar sugera că dincolo de real și coerciții ideologice, oricât de dure și de aplicate ar fi, există o dimensiune subtilă, obscură, numită copilăria, ce are farmecul ei specific de a anihila, cu o lumină protectoare, forțele lor malefice: „Grozav îi nemulțumea că Guguță are imaginație și caracter, e mereu atent la ce-i în jur, are mereu soluții și inițiativă. «Ce, el trebuie să ne învețe?», întrebau dușmanii libertății de gândire pe care o aducea Guguță” [1, p. 122].

Academicianul Mihai Cimpoi susține că, în povestirile lui Spiridon Vangheli, și adulții se bucură de candoarea copilăriei, devenind liberi, prin imaginație, în dimensiunea lor ființială: „Adulții trec în

proza lui Spiridon Vagheli printr-un purgatoriu al copilăriei. Istețimea lui Guguță și Ciuboțel îi readuce în sfera candorilor și a purității dintâi. (...) Micii eroi nu numai că găsesc soluții ingenioase sau răstoarnă situațiile în favoarea lor: ei au un punct de vedere asupra lumii, își cer un statut de existență autonomă, plină de farmec aparte” [2, p. 38].

Creația lui Spiridon Vagheli impresionează, de-a lungul anilor, cu noi povestiri ce au fost traduse în peste 38 de limbi ale lumii: *Ministrul bunelului* (1971), *Columb în Australia* (1972), *Guguță – căpitan de corabie* (1979), *Steaua lui Ciuboțel* (1981), *Calul cu ochi albaștri*, *Guguță și prietenii săi* (1983), *Pantalonii – țara piticilor* (1989), *Copii în cătușele Siberiei* (2001), *Cartea de citire și gândire*, prima ediție (2007), *Ștregăria* (2013) ș.a. Toate aceste cărți au fost reeditate de mai multe ori de-a lungul anilor (peste 70 de ediții), pentru care i s-a conferit premii și titluri de onoare: Premiul Internațional *Diploma de Onoare Andersen* – Rio de Janeiro (1974); Premiul Ministerului Învățământului din Moldova (1982); Scriitor al Poporului din Republica Moldova (1992); Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române (1996); Ordinul Republicii (1996); Laureat al Medaliei de Aur OMPI pentru Creativitate, Distincție acordată de organizația Mondială pentru Invenție din Geneva (2012); Premiul Național al Republicii Moldova (2013); Premiul Televiziunii Române din Moldova (2017) ș.a.

Intuim că misiunea scriitorului pentru copii era mai presus decât intenția de a-i distra, de-ai amuza. Despre acest lucru vorbește de la sine nuvela sfâșietoare despre deportările masive ale compatrioților noștri în Siberia. Aici, Spiridon Vagheli transmite mesaje educative despre onestitate, verticalitate, vrednicie, onoare, curaj, credință în Dumnezeu, rezistență și

statornicie în idealuri general-umane nepieritoare: „De la ei, până și de la copiii lor, avem a învăța vrednicia și să nu trădăm aproapele, cum nu l-au trădat ei, să nu ne jucăm cu idealul neamului și să nu-l trădăm pe Dumnezeu”, scrie Spiridon Vangheli pe coperta a IV-a a nulelei sale documentare *Copii în cătușele Siberiei* [3]. Copiii sunt adulții integri de mâine, de aceea adevărul despre suferințele poporului nostru basarabean nu poate fi ascuns sub preș sau înțelese ca o rușine *karmikă*. Scriitorul dă dovadă de înțelepciune și prezintă artistic mărturii în care copiii sunt sfășiați de lupi în pădurile Siberiei, sau „învăță” să se resemneze în fața morții părinților, rămași, apoi, orfani într-un cătun singuratic și înfrigorat. În ciuda agresivității inumane a bolșevicilor, copiii rămân Oameni onești, cu înalte valori umane. Copilul de azi (citorul) este pus în concordanță cu copilul de ieri (personajul), spulberând iluzia timpului și a spațiului, pentru a reliefa că valorile spirituale, culturale, naționale ș.a. sunt cele mai de preț avuții ale omului, care nu-l vor rătăci, pentru că sunt ancestrale.

Literatura pentru copii, în viziunea lui Spiridon Vangheli, nu e doar o literatură de divertisment. Este ziditoare de personalitate, pentru că, în viziunea Domniei Sale, misiunea este să trezească copiii, nu să-i adoarmă, să-i facă mai atenți la lumea din jur, să se bucure și să prețuiască valorile strămoșești: casa, satul natal, pădurile, iazul, țara, dar pentru aceasta e nevoie să fii sincer față de copiii cărora te adresezi, să rezonzi cu lumea lor imaginară, pură, plină de farmec și de forță: „Trebuie să îl ai pe copilul acela în suflet!.. Dacă nu-l ai, totu-i degeaba! Fiindcă, la urma urmei, pentru cine scriem? Pentru copilul din sufletul nostru. Dar el trebuie «să ne deschidă ușa»: dacă nu ne-a deschis, înseamnă că nu am știut să batem unde trebuie; că nu am pus în carte nici sufletul care trebuia, nici atmosfera și umorul pe care și le dorea. Acceptând păguboasa mentalitate potrivit căreia ar trebui «să coborâm» la nivelul copilului, înseamnă, de fapt, că nu știm, nu putem să ne ridicăm la nivelul imaginației și înțelegerii sale. Iar dacă-i vorba

cât de mult să ne ridicăm, apoi eu cred că trebuie să facem până la nivelul copilului genial, al copilului universal...” [1, p. 265].

Astfel, cartea pentru copii nu e un hazard, un exercițiu de improvizație, pentru că ea trebuie meditată cu toată seriozitatea, onestitatea, iar scriitorul să dea dovadă de maturitate morală și creatoare: „Aceștia-s copiii, acesta e sufletul lor curat... He-hei: câtă responsabilitate trebuie să simți pe umeri și-n cuget, când scrii pentru asemenea cititori! Și când te gândești că sunt atâția care se joacă de-a scrisul și chiar cred că pe cei mici îi amăgești lesne, oricum, cu maimuțările de cuvinte și poezioare sunătoare, din două paie și trei surcele...” [1, p. 244].

Literatura pentru copii, în viziunea lui Spiridon Vangheli, nu e doar o literatură de divertisment. Este ziditoare de personalitate, pentru că, în viziunea Domniei Sale, misiunea este să trezească copiii, nu să-i adoarmă, să-i facă mai atenți la lumea din jur, să se bucure și să prețuiască valorile strămoșești: casa, satul natal, pădurile, iazul, țara, dar pentru aceasta e nevoie să fii sincer față de copiii cărora te adresezi, să rezonezi cu lumea lor imaginară, pură, plină de farmec și de forță

Referințe bibliografice

1. BOSTAN, Constantin. *Spiridon Vangheli sau despre valorile copilăriei*. Chișinău: Guguță, 2019.
2. *Spiridon Vangheli sau despre valorile copilăriei*. Alcăt. Mihai PAPUC. Chișinău: Știința, 2015. ISBN 9789975679978.
3. VANGHELI, Spiridon. *Copiii în cătușele Siberiei. Nuvelă documentară*. Il. de Constantin BALAN. Iași: Editura pentru copii „Guguță”, 2013.